

TERMÍNY A POJMY VE VÝUCE

R. Šrámek

Došlo: 5. června 2006

Abstract

ŠRÁMEK, R.: *Terms and concepts in teaching*. Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun., 2006, LIV, No. 6, pp. 191–198

Announcement connects of its authors. These activities relates to »didactic analysis of curriculum« (called in agogic sciences like this). Analysed terms and concepts are by judged by synergic procedures in announcement. These fall into concrete conclusions (concerning mainly dividing of concept range and definition of concept content).

term, type of terms, concept, range of concept, contents of concept

Člověk je uzpůsoben, aby svou nejvyšší potřebu realizovat se uspokojoval více či méně pomocí vědy a více či méně pomocí umění. Přitom univerzum, včetně sebe, opět více nebo méně poznává a více nebo méně pozměňuje. Slouží mu k tomu prvohodný procesy konkrétního nazírání i druhozhodný procesy abstraktního myšlení, a to ve školním i v mimoškolním prostředí. Počítky, vjemy, konkrétní představy, abstraktní představy, pojmy, soudy a úsudky má systémově používat zejména ve škole, neboť za tím účelem kdysi škola vznikla při dělbě činností člověka. Systémovost práce školy v tomto smyslu je ovšem narušována mnohde a mnohdy tak, že se v ní aparát vědy upřednostňuje před aparátem umění, poznávací funkce člověka upřednostňuje před jeho funkcí pozměňovací a v důsledku tohoto obojího je škola omezeně funkční.

Pro takovou školu je z hlediska jejich cílů a prostředků velmi charakteristické i protěžování plané práce s termíny, tj. odbornými výrazy nebo názvy ve smyslu značně formálního počínání s tím, co se rovněž nazývá terminus technicus. Značně formálního počínání vedoucího k tomu, že termíny nejsou proměněny (definovány) v pojmy, tj. v ponětí (implicite) a mínění (explicite) o termínech. Z hlediska cílů a prostředků školy optimálně funkční je charakteristické fungování pojmů ve funkci cest k dosažení cílů cest, tj. k dopracování se generalizací jako zobecňujících výroků. Ve škole takto funkční se ovšem neusiluje pouze o plnění jejích úkolů kognitivních, poznávacích (»vědět, že«, »vědět co je a má být«, »vědět co je a nemá být«,

»vědět co není a má být«, »vědět co není a nemá být«, »vědět, jak na to«), nýbrž se v ní usiluje hlavně o nejprve didaktická a následně mimodidaktická plnění jejích úkolů konativních, finálně pozměňujících (»umět dělat věc správně«, »umět dělat správnou věc«, tj. »umět dělat správnou věc správně«).

I přitom se termínem rozumí slovo nebo více slov, které vyjadřuje či která vyjadřují pouze jediný pojem. Termíny se člení na hlavní, centrální, hnízdové, akcentované, podpůrné, nadřazené, podřazené, konkrétní, abstraktní, jedinečné, obecné, rovnocenné, zkřížené, protivné, protikladné aj. Pojmem se chápe základní forma myšlení člověka, předpoklad jeho dalších forem usuzování, tj. předpoklad jeho soudu a jeho úsudku. Pojem má současně určitý rozsah (extenzi), soubor všeho rozdílného, k čemu se pojem vztahuje, a určitý obsah (intenzi), souhrn podstatných vlastností či znaků, které jsou společné rozsahu. Vztah mezi rozsahem pojmu a obsahem pojmu je proto v každém případě nepřímý úměrný. Také proto se ve školním i v mimoškolním prostředí rozsah pojmu objasňuje jeho dělením a obsah pojmu jeho definováním. Dělení pojmu se provádí pomocí vzoru »A se dělí podle B na C, D ... E«. Definování se provádí pomocí definice. Ta přiřazuje k termínu, jehož význam se určuje (definiendum), jiný termín nebo jiné termíny, mající již určitý význam (definiens), a tím stanovuje, že oba, respektive všechny termíny mají stejný význam. Jsou definice skutečné a definice zdánlivé. Skutečné definice se dělí na přímé a nepřímé. Mezi skutečné přímé defi-

nice patří například definice reálné klasické (logické), reálné genetické (dialektické), nominální syntaktické, nominální analyticko sémantické, nominální synteticko sémantické, přiřazovací, induktivní, operacionální a axiomatické. Mezi skutečné nepřímé definice patří například definice kotextuální. Ke zdánlivým definicím náleží například definice deskriptivní, tautologické a v logickém kruhu [Šrámek, 1986].

METODIKA

Východiska

Propracovávat se ve školách v rolích učitelů, lektorů, tutorů apod. v práci se žáky, studenty, studujícími apod. v kognitivních činnostech k tomu »vědět, jak na to« a v konativních činnostech k tomu »umět dělat správné věci správně« není nic snadného. I autor sdělení to může potvrdit na základě svých zkušeností z práce učitele, respektive z práce učitele učitelů, tj. i svých zkušeností ze školních činností s termíny jako terminus technicus a jejich vymezeními do podoby pojmů jako explicite. Svých zkušeností i z výuky modulu Sociologie výchovy (protiváze modulu Sociální pedagogika) v rámci předmětu Pedagogika dlouhodobě vyučovaného na Mendelově zemědělské a lesnické univerzitě v Brně. Modulu, k jehož osvojení studentům prezenčního studia a studujícím kombinovaného studia před nedávným vydáním učebního textu [Ouroda, 2004] delší dobu sloužily učební texty [Šindlářová, 1994], [Šindlářová, 1995], [Šindlářová, 1999] a [Šindlářová, 2001], později učební text k modulu se bezprostředně vztahující, a tudíž stěžejní, [Šindlářová, 2002], a také už předtím vydaný slovník [Geist, 1992]. Právě tyto texty Šindlářové a Geista jsou v tomto sdělení posuzovány ve smyslu vzápětí formulovaného cíle a stanovených úkolů.

Při posuzování učebních textů, jako nezbytné podmínky splnění zamýšleného cíle, se autor sdělení inspiruje mimo jiné i podněty z dalších dvou slovníků, a to [Livečka a Skalka, 1983] a [Průcha, Walterová a Mareš, 1995].

Zcela zásadní roli v činnostech autora sdělení spojených s plněním formulovaného cíle, respektive spojených s využitím poznatků získaných z plnění stanovených úkolů, má jeho úsilí postupovat důsledně synergicky. Postupovat tak, že ve výuce modulu Sociologie výchovy má každý ze šesti posuzovaných učebních textů specifickou pozitivní funkci didaktického rázu. Postupovat i tak synergicky, že ze vzájemných konfrontací každý z nich vychází jako didakticky prospěšný i ve výuce jiných modulů vyučovacího předmětu Pedagogika a dokonce i ve výuce jiných vyučovacích předmětů. Přitom mít na paměti, že existuje i v tomto směru řada inspirací z různých zdrojů, např. z [Havlík a Kořa, 2000] a [Havlík a Kořa, 2002].

Cíl

Všechno v úkolech dále stanovené vykonat ad abstraktum i ad konkrétní s cílem dospět k poznatkům upotřebitelným zejména ve výuce stávajících i budoucích učitelů středních škol, připravujících se k této práci na Mendelově zemědělské a lesnické univerzitě v Brně.

Úkoly

- Úkol 1. Vyjít z toho, že centrálním termínem sociologie je termín *sociologie*, k němuž se vztahuje nepočítané množství termínů hnízdových, mezi které patří i termín *sociologie výchovy*.
- Úkol 2. Povýšit původně hnízdový termín *sociologie výchovy* na termín centrální, mající rovněž nepočítané množství hnízdových termínů.
- Úkol 3. Zjistit všechny hnízdové termíny, které se vztahují k takto povýšenému centrálnímu termínu *sociologie výchovy* v případě stěžejního učebního textu [Šindlářová, 2002].
- Úkol 4. Předložit abecední soubor hnízdových termínů vztahujících se k centrálnímu termínu *sociologie výchovy* v případě tohoto učebního textu.
- Úkol 5. Vybrat se zdůvodněním jeden akcentovaný termín z abecedního souboru a to k jeho následujícímu posuzování.
- Úkol 6. Povýšit tento hnízdový, respektive akcentovaný termín na termín centrální.
- Úkol 7. Zjistit všechny hnízdové termíny, které se k němu jako povýšeně centrálnímu termínu vztahují.
- Úkol 8. Předložit záznam autentického sledu hnízdových termínů vztahujících se k jednomu zdůvodněně vybranému akcentovanému termínu.
- Úkol 9. Pojmout tento jeden akcentovaný termín jako pojem a nahlížet na něj z hlediska jeho rozsahu, tj. dělení pojmu.
- Úkol 10. Pojmout tento jeden akcentovaný termín rovněž jako pojem a nahlížet na něj z hlediska jeho obsahu, tj. definování pojmu.

VÝSLEDKY

Termíny související s centrálním termínem *sociologie výchovy*

Úkol 1., 2. a 3.

Stěžejní učební text [Šindlářová, 2002] pojednává o jedné z mnoha disciplín sociologie. Je členěn na tyto tři tematické celky: Sociologie a výchova, s. 5–22, Společnost, výchova a kultura, s. 22–36 a Socializace

a sociální kontrola, s. 36–46. První tematický celek má čtyři témata a druhý i třetí tematický celek mají po třech tématech. Rozborem obsahu všech desíti témat na 42 stranách učebního textu, tj. i rozborem obsahu použitých lapidárních nadpisů (N), formulovaných výukových cílů (C), závěrečných shrnutí učiva (S),

nabídnutých otázek a úkolů (O) a učivo doplňujících poznámek (P), se zjišťuje, že učební text obsahuje čtyřicet termínů hnízdových, v nichž jsou obsaženy čtyři termíny akcentované, a to termíny *norma*, *sociální kontrola*, *socializace* a *společnost* (Tab. I.).

I: *Abecední soubor hnízdových termínů vztahujících se k centrálnímu termínu sociologie výchovy, pořízený z celého učebního textu [Šindlářová, 2002]*

Úkol 4.

Termíny:								
<i>anticipační socializace</i>		C		O		2x		1
<i>enkulturační</i>					P	1x		2
<i>etnocentrismus</i>					P	1x		3
<i>hodnota</i>	N	C	S		P	4x		4
<i>jazykový kód</i>	N	C		O		3x		5
<i>kolektivní vědomí</i>				O		1x		6
<i>kredencialismus</i>	N	C		O	P	4x		7
<i>kultura</i>	N	C	S	O		4x		8
<i>kulturní kapitál</i>	N	C		O		3x		9
<i>kulturní relativismus</i>				O		1x		10
<i>kulturní šok</i>				O		1x		11
<i>kulturní vzor</i>			S			1x		12
<i>kurikulum</i>		C		O	P	3x		13
<i>meritokracie</i>		C			P	2x		14
<i>norma</i>	N	C	S	O	P	5x	!	15
<i>paradigma sociologie</i>	N	C	S	O		4x		16
<i>pedagogická sociologie</i>		C		O		2x		17
<i>pedagogika</i>	N	C	S	O		4x		18
<i>pedagogismus</i>		C	S	O		3x		19
<i>resocializace</i>		C		O		2x		20
<i>rodina</i>		C	S			2x		21
<i>sociální kontrola</i>	N	C	S	O	P	5x	!	22
<i>sociální pedagogika</i>		C				1x		23
<i>sociální struktura</i>	N					1x		24
<i>socializace</i>	N	C	S	O	P	5x	!	25
<i>sociologická pedagogika</i>		C		O		2x		26
<i>sociologie</i>	N	C	S	O		4x		27
<i>sociologie mládeže</i>			S			1x		28
<i>sociologie rodiny</i>			S			1x		29
<i>sociologie vzdělání</i>			S		P	2x		30
<i>sociologismus</i>		C	S	O		3x		31
<i>společnost</i>	N	C	S	O	P	5x	!	32
<i>subkultura</i>		C		O		2x		33
<i>škola</i>			S	O		2x		34
<i>učitel</i>				O		1x		35
<i>veřejné mínění</i>		C	S	O		3x		36
<i>výchova</i>	N	C	S	O		4x		37
<i>vzdělávání</i>	N	C	S		P	4x		38
<i>xenofobie</i>					P	1x		39
<i>žák</i>				O		1x		40
	15x	26x	20x	27x	13x			

Termíny související s centrálním termínem *sociální kontrola*

Úkol 5., 6. a 7.

Termín *sociální kontrola* je v tomto sdělení předmětem pozornosti z důvodů výlučnosti pojmu ve srovnání se zbývajících třemi (v Tab. I. vykřičníky označenými) akcentovanými termíny v učebním textu [Šindlářová, 2002]. Termín *norma* to není proto, protože jemu nutně komplementární termín *hodnota* mu v učebním textu není co do akcentace zcela rovnocenný. Pojmy *socializace* a *společnost* to pak nejsou proto, že v porovnání s termínem *sociální*

kontrola to jsou termíny obligátní. Sled termínů souvisejících s centrálním termínem *sociální kontrola* je patrný z další tabulky (Tab. II.). Z té dále například vyplývá, že šest termínů v ní uvedených (jsou zvýrazněny tučným tiskem) je rovněž obsaženo v tabulce předcházející (Tab. I.) a že termín *sociální kontrola* v posuzovaných částech učebního textu souvisí s dvadvaceti hnízdovými termíny, mezi nimiž je pět termínů akcentovaných (označených vykřičníky), a to termíny: *vnější sociální kontrola*, *vnitřní sociální kontrola*, *nedostatek sociální kontroly*, *přebytek sociální kontroly* a *optimum sociální kontroly* (Tab. II.).

II: Autentický sled hnízdových termínů vztahujících se k centrálnímu termínu *sociální kontrola*, porřizený z části, dvou témat, učebního textu [Šindlářová, 2002]

Úkol 8.

Tematický celek:	2	SOCIOLOGIE A VÝCHOVA (s. 5–22)		
Téma:		2. 2 Předmět sociologie výchovy (s. 8–12)		
		enkulturace		1
		socializace		2
		<i>vnější sociální kontrola</i>	!	3
		<i>vnitřní sociální kontrola</i>	!	4
Tematický celek:	4	SOCIALIZACE A SOCIÁLNÍ KONTROLA (s. 36–46)		
Téma:		4. 3 Sociální kontrola (s. 44–46)		
		(Souvislosti sociální kontroly)		
		<i>socializace</i>		(viz 2)
		výchova		5
		Cíl sociální kontroly		
		<i>řád</i>		6
		<i>stabilita</i>		7
		<i>pravidla sociálního útvaru</i>		8
		rodina		9
		škola		10
		<i>osobnost</i>		11
		<i>tlak na jedince</i>		12
		<i>dítě</i>		13
		normy		14
		Prostředky sociální kontroly		
		<i>ovlivňování</i>		15
		<i>sankce pozitivní</i>		16
		<i>sankce negativní</i>		17
		<i>vnější sociální kontrola</i>	(!)	(viz 3)
		<i>vnitřní sociální kontrola</i>	(!)	(viz 4)
		<i>nedostatek sociální kontroly</i>	!	18
		<i>přebytek sociální kontroly</i>	!	19
		<i>(optimum sociální kontroly)</i>	!	20
		Mechanismy sociální kontroly		
		<i>mechanismy sociální kontroly tradiční společnosti</i>		21
		<i>mechanismy sociální kontroly moderní společnost</i>	!	22

Rozsah pojmu *sociální kontrola*

Úkol 9.

Dělení pojmu *sociální kontrola* je v posuzovaných částech učebního textu provedeno v pátém z osmi, respektive desíti odstavců tématu Sociální kontrola, a to tímto textem (T1):

„K vnější sociální kontrole, která ovlivňuje jedince prostřednictvím různých vzorů, počítáme výchovu, morálku, právo, politiku, vědu, umění atd. Za vnitřní sociální kontrolu považujeme hlavně svědomí (jeho původ je naučený).“

[Šindlářová, 2002, s. 44]

Obsah pojmu *sociální kontrola*

Úkol 10.

Definování pojmu *sociální kontrola* je v posuzovaných částech učebního textu provedeno v prvním z již uvedeného počtu odstavců tématu Sociální kontrola, a to tímto textem (T2):

„Sociální kontrola je úzce spojena jak s procesem socializace, tak s pojmem výchova. Socializace i výchova přispívají k sociální kontrole.“

[Šindlářová, 2002, s. 44]

DISKUSE

Termíny související s centrálním termínem *sociologie výchovy*

Úkol 1., 2., 3. a 4.

Nelze jednoznačně říci, jestli čtyřicet hnízdových termínů vztahujících se k centrálnímu termínu *sociologie výchovy* je hodně nebo málo. Neexistuje totiž například odborný normativ, který by napomohl určit přiměřený počet hnízdových termínů připadajících na centrální termín a to nejen pro případ termínu *sociologie výchovy*. Existuje však velmi akceptovatelné tvrzení, že termíny či pojmy „... jsou základními stavebními kameny kvalitního kurikula ...“ [Pasch, 1998, s. 57], tj. obsahu učiva, a proto i obsahu učiva v učebním textu od [Šindlářová, 2002]. Soubor těchto čtyřiceti hnízdových termínů proto nesporně předurčuje i odráží koncepci zde sledovaného učebního textu a skutečnost je taková, že tyto termíny se vyskytují na s. 5–46, tj. na dvačtyřiceti stránkách textu. Z tohoto úhlu pohledu lze tudíž dospět k výroku, že na jeden hnízdový termín připadá v průměru, prakticky vzato, jedna stránka učebního textu a že je to proto plocha, z hlediska koncepce učebního textu, dostačující.

Charakteristika domyšlená z diskuse:

Není to ovšem plocha dostačující, pokud by ve sledovaném učebním textu byl obsah učiva didakticky zpracován jinak než použitými sdělovacími postupy. Například postupy vyvozovacími.

Termíny související s centrálním termínem *sociální kontrola*

Úkol 5., 6., 7. a 8.

Termín *sociální kontrola* je „... termín, jehož význam přes silnou frekvenci v sociologii ... stále kolísá...“ [Geist, 1992, s. 191]. Proměňovat se proto nutně musí i sled hnízdových termínů vztahujících se k tomuto centrálnímu termínu. Oněch dvaadvacet hnízdových termínů pocházejících ze dvou témat učebního textu [Šindlářová, 2002] doprovází padesát pět termínů podpůrných. Například u hnízdového termínu *ovlivňování* je to sled těchto jedenácti podpůrných termínů: *přemlouvání, přesvědčování, sliby, zákazy, příkazy, doporučení, odměny, zesměšňování, tresty, diskriminace a násilí*. Sled hnízdových i podpůrných termínů tudíž vytváří poměrně složitý útvar v části sledovaného učebního textu na základě jehož studia si čtenář, respektive student konec konců může vytvořit pojem »*sociální kontrola* je něco, co souvisí se *socializací* a *výchovou*, má cíl i prostředky, přičemž do prostředků s podivem nepatří mechanismy«.

Charakteristika domyšlená z diskuse:

Obě témata sledovaného učebního textu jsou zpracovaná deduktivními didaktickými postupy, nikoliv postupy didakticky induktivními. Také proto si z podstaty této skutečnosti nevyžadují použití takového množství podpůrných termínů.

Rozsah pojmu *sociální kontrola*

Úkol 9.

V jiném učebním textu [Šindlářová, 1994] (a jeho třech reedicích [Šindlářová, 1995], [Šindlářová, 1999] i [Šindlářová, 2001]) je také v souvislosti s pojmem *sociální kontrola* použito dělení rozsahu pojmu *sociologie*, avšak provedením méně zdařilé, než je tomu v případě textu (T1). Stvrzuje to text (T3) této ukázky, který pochází z osmého ze třinácti odstavců věnovaných pojmu *sociální kontrola*:

„Různé směry sociologie se zabývaly sociální kontrolou jako prostředkem k zajištění společnosti proti chaosu ... První významná práce na toto téma je již z (roku – dod. R. Š.) 1890.“

[Šindlářová, 1994, s. 42]

[Šindlářová, 2002] čerpá informace i z [Geist, 1992]. Tento autor v případě dělení rozsahu pojmu *sociální kontrola* předkládá skvělé vymezení rozsahu pojmu jeho dělením. Prokazuje to tento text (T5):

„V zásadě lze formy sociální kontroly rozdělit do dvou typů: 1. formální, organizovaná, plynoucí převážně z explicitních ... norem a vykonávaná zejména mocí, donucováním a 2. neformální, spontánní, plynoucí převážně z implicitních ... norem, spočívající na působení zvyků, ideálů, hodnot ...“

[Geist, 1992, s. 194]

Charakteristiky domyšlené z diskuse:

Text (T1) je příklad dělní rozsahu pojmu méně pregnantním způsobem, neboť příklady netvoří systém, ale soubor.

Text (T3) je příklad dělení rozsahu pojmu zaměřujícím způsobem, neboť pojem *sociální kontrola* je zaměněn za pojem *směry sociologie*.

Text (T5) je příklad dělení rozsahu pojmu velmi pregnantním způsobem, neboť příklady netvoří soubor, ale systém.

Obsah pojmu *sociální kontrola*

Úkol 10.

V učebním textu Šindlářové (a jeho třech reedičních) je rovněž použito definování obsahu pojmu *sociální kontrola* a to provedením více zdařile, než je tomu v případě textu (T2). Potvrzuje to text (T4) této ukázky, který pochází z třetího ze třinácti odstavců věnovaných pojmu (tam psáno termínu – dod. R. Š.) sociální kontrola:

„Termín »Sociální kontrola« označuje všechny mechanismy, které mají zajišťovat řád a stabilitu společnosti. Pokud je nezbytná sociální změna, tak i ta má být v původním pojetí řízena, kontrolována.“

[Šindlářová, 1994, s. 41]

Definování obsahu pojmu *sociální kontrola* rovněž v [Geist, 1992] je také skvělé, a proto těžko překonatelné. Dokazuje to tento text (T6):

„Sociální kontrola představuje významný regulativ sociálního života ... každého sociálního ... útvaru a je významným faktorem všech procesů sociální integrace.“

[Geist, 1992, s. 194]

Charakteristiky domyšlené z diskuse:

Text (T2) je příklad definování obsahu pojmu méně zdařilým způsobem, a to definicí deskriptivní, tj. zdůrazňováním nepochopitelnosti.

Text (T4) je příklad definování obsahu pojmu dvojitým způsobem současně. Nejprve definicí operacionální, následně pak definicí genetickou (dialektickou). To však není, vzato v souvislostech, nějak rušivé. Nahlíženo jednotlivě jako rušivá se však jeví faktická nepřesnost definice druhé v pořadí.

Text (T6) je příklad definování obsahu pojmu velmi zdařilým způsobem, a to definicí klasickou (logickou), tj. zdůrazňováním nadřazeností, přiřazeností a podřizeností.

ZÁVĚR

[Šrámek, 2005] do komplexu tří sta šedesáti souloví slova sociální zcela oprávněně zahrnuje i dvojsloví, termín *sociální kontrola*. [Ouroda, 2004, s. 135] pojem termínu vymezuje takto dichotomicky: *sociální kontrola* je „nejen dodatečné posuzování sociální přijatelnosti určitého chování ... ale působí na členy společnosti tím, že informuje, jaké chování je požadované.“

Dichotomické didaktické postupy jsou všeobecně vzato velmi funkční, vstřícné v nápomoci učící se osobě osvojovat si učební obsahy jakékoliv stupně obtížnosti. Prospěšnost těchto postupů je srovnatelná s prospěšností používání pravidel definování obsahů pojmů.

Dodržování pravidel dělení rozsahů pojmů spolu s dodržováním pravidel definování obsahů pojmů zabráňuje chybnému vymezování pojmů z hlediska formálně logického (logického) i z hlediska obsahově logického (dialektického). V didaktických činnostech a součinnostech subjektů (učitelů atd.) a objektů (žáků atd.) výuky je proto, obecně vzato, zapotřebí dodržovat například aspoň těchto pět pravidel definování obsahů pojmů. Podle nich definování musí:

- směřovat k exaktnímu sdělení vnitřní podstaty definovaného, nikoliv setrvávat u vnějšího popisu něčeho statického nebo dynamického
- předkládat výčet pozitiv a ne výčet negativ definovaného, respektive upřednostňovat pozitiva před negativy
- používat lakonický jazyk, nikoliv metafory, novotvary a neurčitosti
- sdělovat definované mravně žádoucím způsobem a ne například sofisticky lstivě nebo tautologicky klamivě a
- využívat postupy racionálního usuzování, nikoliv iracionální postupy v logickém kruhu.

SOUHRN

Sdělení navazuje na činnosti jeho autora, které souvisejí s tím, co se v agogických vědách nazývá didaktická analýza učiva.

Ve sdělení analyzované termíny a pojmy jsou posuzovány synergickými postupy. Ty ústí do konkrétních závěrů týkajících se hlavně dělení rozsahu pojmu i definování obsahu pojmu.

termín, druhy termínů, pojem, rozsah pojmu, dělení rozsahu pojmu, obsah pojmu, definování obsahu pojmu

LITERATURA

- GEIST, B.: *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: VP, 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7.
- HAVLÍK, R. a KOŤA, J.: *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. 174 s. ISBN 80-7178-635-7.
- HAVLÍK, R. a KOŤA, J.: Zamyšlení nad českou sociologií výchovy, vzdělávání a mládeže v 90. letech. *Sociologický časopis*, 2000, roč. 36, č. 1, s. 87–96. ISSN 0038-0288.
- LIVEČKA, E. a SKALKA, J.: *Slovník pedagogiky dospělých*. 1. vyd. Praha: SPN, 1983. 331 s. B. ISBN.
- OURODA, S.: *Sociologie*. 1. vyd. Brno: MZLU, 2004. 160 s. ISBN 80-7157-766-9.
- PASCH, M. et al.: *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 424 s. ISBN 80-7178-127-4.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. a MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 292 s. ISBN 80-7178-029-4.
- ŠINDLÁŘOVÁ, J.: *Sociologie výchovy (Vybrané kapitoly)*. 1. vyd. Brno: MZLU, 2002. 48 s. ISBN 80-7157-583-6.
- ŠINDLÁŘOVÁ, J.: *Základy sociologie – přednášky*. 1. vyd. Brno: VŠZ, 1994. 68 s. ISBN 80-7157-122-9.
- ŠINDLÁŘOVÁ, J.: *Základy sociologie – přednášky*. Dot. 1. vyd. Brno: MZLU, 1995. 68 s. ISBN 80-7157-122-9.
- ŠINDLÁŘOVÁ, J.: *Základy sociologie – přednášky*. Dot. 1. vyd. Brno: VŠZ, 1999. 68 s. ISBN 80-7157-122-9.
- ŠINDLÁŘOVÁ, J.: *Základy sociologie – přednášky*. 2. nezm. vyd. Brno: MZLU, 2001. 68 s. ISBN 80-7157-547-X.
- ŠRÁMEK, R.: Definice v práci učitelů a žáků. *Zemědělská škola*, 1986, roč. 36, č. 9, s. 135–137. B. ISSN.
- ŠRÁMEK, R.: Sousloví slova sociální. In *Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brum.*, 2005, roč. 53, č. 6, s. 257–262. ISBN 1211-8516.

Adresa

PaedDr. Rudolf Šrámek, CSc., Ústav humanitních věd, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Česká republika

